

Joan Margarit: «No em pot destruir ningú perquè ja m'ha destruït la vida»

El poeta sosté que «la intel·ligència és l'única eina que tenim, fins i tot per fer l'amor»

Joan Margarit, amb el mar de Colera al fons. Foto: Catorze

El poeta Joan Margarit (<http://www.joanmargarit.com/>) (Sanaüja, 1938) ha quedat per dinar amb un amic. Ell i jo ens trobem dues hores abans. Per obrir la gana parlem de la poesia, la llibertat, la vellesa i el sentit de la vida.

Des que t'has jubilat tens més temps per escriure?

Sempre he tingut tot el temps del món. Dir que no tens temps és dir una mentida flagrant. Si preguntes a algú quantes cites d'amor ha deixat de fer a la seva vida per falta de temps, et contestarà que ni una.

Tenim temps per al que volem.

Exacte. La poesia ha estat sempre una prioritat a la meua vida i sempre he trobat temps per dedicar-hi. Durant els moments difícils, encara més. Quan feia d'arquitecte també hi pensava tot el dia, en la poesia. Llavors m'havia d'organitzar per tenir temps per escriure, però és fàcil organitzar-te bé a l'entorn d'una cosa que desitges molt.

Però potser és més fàcil ser poeta si ets arquitecte que no pas si fas alguna feina relacionada amb el món de les lletres.

Sens dubte. Aquest va ser el meu gran error de jove. Vaig pensar que volia ser poeta en lloc d'arquitecte, vaig aparcar la carrera que havia començat i vaig perdre dos anys treballant a l'editorial Plaza. Fins que em vaig adonar que estava fent el contrari del que havia de fer, i vaig tornar a la facultat d'arquitectura amb tanta fúria que en un curs vaig recuperar-ne dos. Es diu que sempre ets a temps d'aprendre, però no és veritat. L'època de l'aprenentatge pur i dur acaba molt aviat, cap als vint anys. De jove ets una esponja, després cada cop xucles menys coses.

Arriba un moment que ja no aprens res de nou?

Sí, però llavors t'adones que has après moltes més coses de les que imaginaves. I es tracta de treure partit de les coses que ja saps. Si als setanta anys et proposes aprendre a parlar rus, fracassaràs. Pots estudiar rus, però no n'aprendràs. Ara: si de la merda de francès que et penses que saps en vols treure partit, en pots treure molt més partit del que et penses.

Les lectures també les paeixes més quan ets jove?

I tant, perquè de jove no només llegeixes. Crees mites, crees maneres de viure, crees un concepte de passat... Estàs fent un munt de coses, per això en pots viure després. Les *Vint mil llegües de viatge submarí* que vas llegir quan tenies deu anys no s'acaben mai. La intel·ligència de la persona madura és saber anar gratant per veure què hi ha darrere d'aquelles lectures.

Hauries estat un poeta diferent si no haguessis estat arquitecte?

I si no m'hagués casat amb la dona que em vaig casar, i si no hagués tingut els fills que he tingut, i si no se m'haguessin mort les filles que se m'han mort... El poeta és fruit de la seva vida i la seva circumstància. La poesia està tan lluny de la literatura com pot estar-ho de la ciència o de la música. El poeta s'ha d'interpel·lar a si mateix, necessita una vida per fer un poema; el novel·lista necessita que hi hagi vides al seu voltant. Fer un poema consisteix a mirar dins la pròpia vida i triar-ne allò que és universal. Un desconegut, en llegir el teu poema, ha de poder dir "aquest sóc jo i m'acaba de dir una cosa que jo no sabia sobre mi". Aconseguir això és molt difícil. Dels vint milions de persones que en aquests moments estan fent poemes, en quedaran tres.

Com sabem què és poesia? Es pot definir?

No, no es pot definir, no hi ha receptes. Una cosa és poesia si, quan la llegeixes, dius "aquest sóc jo". I el que et diu et sorprèn. Però potser tu ets molt primari i et penses que t'està dient coses quan no te les està dient... Una bona poesia necessita un bon lector. La poesia la pot llegir tothom, però requereix més esforç que la lectura d'un diari. Aquí no es regala res: si vols treure'n més partit, has de fer més esforç. I no, la poesia no es pot definir. Si definim poesia com allò que no és prosa, n'hi ha que encadenaran una sèrie de paraules ben estrambòtiques de manera imprevista i pensaran que ja tenen fet un poema. Doncs no. Aquest mal poema no trobarà ningú que digui "aquest sóc jo".

Però potser es publicarà en una col·lecció de poesia i se'ns presentarà com a poema.

Sí, i què? A la llarga tots busquem el sentit comú, l'abric, el refugi, la tranquil·litat. Si fas mals poemes pots publicar llibres, pots fer conferències, fins i tot et poden nomenar conseller de Cultura. Però ser poeta és una altra història. De receptes, repeteixo, no n'hi ha.

Ni en arquitectura?

He anat molts cops al jutjat per dir què penso d'una estructura que ha caigut o que està a punt de caure, i allà hi ha cinc o sis pèrits que diuen cadascun d'ells una cosa diferent. I tots tenen la mateixa eina de càlcul. Sempre anem amb el cul enlaire pel món, aquest és el secret i la gràcia i la putada de la vida. Les persones que tenen l'obsessió que el seu entorn sigui segur s'ho passen molt malament, perquè el fracàs està garantit.

Vivim en la intempèrie.

Totalment. Però hi ha dos tipus d'intempèries: la física i la moral. La física és molt important, però amb la ciència i la tècnica estem intentant acotar-la des de fa molts anys. Tu i jo som aquí: no hi fa fred, i amb un botó podem regular la calefacció. Les vaques d'Astúries fan llet i al supermercat hi venen menjar. Físicament, ho tenim resolt. Ara, si se'ns mor la persona que més estimem, no tenim cap botó que ens resolgui res. La intempèrie física està bastant resolta, la intempèrie moral no està resolta de cap manera. No hi ha instruccions d'ús ni calderes ni res. Només hi ha unes coses que, si vols, tampoc són gran cosa. Què és la música? Res. I la poesia? Res. I la filosofia? Res. I la religió? Res. Potser no són res, però és l'únic que tenim. Si a tu se't mor la filla, no tens més que això. Ni el càlcul d'estructures ni el botó de la calefacció no et servirà. Quina és la característica de tot allò que et pot protegir una mica de la intempèrie moral? Té una característica molt cabrona: has d'arribar preparat al moment en què necessites aferrar-t'hi, que no saps quan serà. Tu no pots dir "s'ha mort la meva filla, que em portin Brahms que me'l començaré a estudiar". No: ja l'has de conèixer i l'has d'haver escoltat. Ho has de tenir a punt per si de cas, i així quan et calgui sabràs què et podrà servir. Hauràs d'estar a punt per saber si et convé recórrer a Maragall o a Thomas Hardy. La poesia és una de les sis o set eines (o cinc o vuit, però no són setanta-tres) que ens protegeixen de la intempèrie moral. Aquestes eines les hem anat forjant al llarg dels segles perquè hem vist que en podíem treure partit. I no n'hem trobat d'altres.

L'art també és una d'aquestes eines, suposo.

També. Però la pintura (i no diguem l'escultura) té una pega. Així com pots disposar de la música que vulguis, si tu ara necessites un Cézanne, què fas...? No pots mirar-ne una reproducció. Una gravació de les variacions Goldberg té una fiabilitat del noranta per cent en comparació amb el directe del músic, en canvi la reproducció d'un Cézanne té una fiabilitat d'un deu per cent. Només te l'evoca si ja l'has vist. Un poema o una peça de música els pots portar a la butxaca, però un quadre no.

De la intempèrie moral no se'n salva ningú.

Per això és un error molt gran no ensenyar a un nano les eines que té per poder afrontar-la. Hi ha gent que et diu que ja es preocuparà d'aquestes coses quan es jubili. Llavors ja no hi serà a temps, ja ho ha de portar fet. És un error descuidar la música o la filosofia o allò que ens hagi de servir quan ens trobem en la intempèrie. És un error anar massa vegades al futbol en detriment d'això. El més simple que hi ha per oblidar que se t'ha mort la dona és anar al futbol o anar a veure una pel·lícula d'aventures. I durant aquella hora i mitja també ho oblides, eh? Ara, el que et passarà quan s'acabi el partit o quan surtis del cine, no t'ho envejo: tornes al punt de partida, sense consol i amb sensació de culpa.

La frivolitat ens ajuda a anar tirant.

I com més baixes al nivell dels animals, més t'ajuda. Si et converteixes en un gos, ho tens resolt. Cadascú ha d'escollir si vol anar cap avall o cap amunt.

Però si no hi posem una mica de frivolitat, acabarem suicidant-nos.

El sentit comú ens permet anar al futbol, però sabent que amb el futbol no n'hi ha prou. No hi ha cap partit de futbol ni cap frivolitat que doni tant de si com buscar un sentit a la vida!

Però té sentit, la vida?

El sentit de la vida no és un secret amagat no sé on com en una pel·lícula de l'Spielberg. La vida té el sentit que tu li donis. Amb la crisi, veiem gent que no té ni la seguretat ni la identitat que dóna un ofici: persones que, en lloc de poder dir "jo sóc fuster" et diuen "jo tinc un *curro*", i la cultura que els protegiria de la intempèrie moral els importa un pito. Són com ordinadors amb *hardware* i sense *software*. Sempre he vist la felicitat més al voltant de qui sap quin sentit vol donar a la seva vida que no pas al voltant d'ordinadors sense *software*.

La cultura ens fa més lliures?

Suposo que sí, entenent per lliure que pots escollir més sobre la pròpia vida.

Hem d'aspirar a ser lliures?

Sí. La vida està emparedada entre dos infinits, un infinit abans i un infinit després. És un emparedat de llum entremig de dues incògnites eternes. És lògic que vulguis aprofitar aquesta estona de llum, que pot durar cinquanta o setanta o vuitanta anys. Quan ets jove i vols aprofitar la vida, dius: no pararé de follar. O no pararé de beure. Però aviat t'adones que aprofitar-la és una altra cosa.

Hem d'aspirar també a ser feliços?

La felicitat és una conseqüència. Aquí hi intervé el factor sort, que és complicadíssim. Les dificultats et porten cap al dolor, el dolor et porta cap a la tristesa, la tristesa et porta cap a coses que ja no són tan dolentes, com ara el coneixement de tu mateix. Però si t'atures abans i dius jo no vull dolor, i per tant no vull ni parella ni fills, t'equivoques. Sense dolor però sense res més, potser

tampoc valia la pena que nasquessis. Potser eludeixes el dolor, però vas a parar a un dolor molt més bèstia. Empastifes de no-res aquest trosset de vida que tenim entre dos no-res infinits.

L'amor és el camí?

L'amor és una eina que ens separa de les eines que utilitza un gos. Nosaltres també tenim eines animals com la de vigilar i fugir, però en tenim d'altres de més sofisticades. Com més sofisticada és una eina més et pot servir, però més has d'aprendre a fer-la funcionar. No pots renunciar a la complexitat, perquè aquesta complexitat ets tu. No som lliures des del quilòmetre zero: ho podem ser a partir del quilòmetre vint-i-cinc, abans ens estem situant.

Hem de perseguir la veritat?

Si t'has portat bé, la veritat i la llibertat t'estan esperant al final de tot.

Són una recompensa?

Sí.

Però hi ha veritats que fan mal.

Mai fa mal la veritat, fa molt més mal la mentida.

N'hi ha que reivindiquen la felicitat dels ignorants.

Això és un tòpic que fa la delícia dels que tenen el poder. Has de desconfiar sempre de tot allò que funciona al poder. La santa ignorància és monstruosa, jo no he vist cap ignorant feliç. Com tampoc no he vist la felicitat entre els que renuncien a viure plenament la vida per evitar el dolor.

Pot passar que arribis al final pensant que has desaprofitat la vida?

Els rendiments els decideixes tu. La llibertat és això, decidir com vius i de què en treus partit. No hi ha normes enlloc, les normes morals ens les hem inventat perquè la llet arribi a casa. Però no són res més que això.

M'angoixa la idea de no llegir tot el que val la pena llegir.

No cal llegir-ho tot. Les coses bones que aprens es van sedimentant, i aquestes t'ajuden en la següent etapa vital. Pots llegir allò que et permeti treure'n més rendiment. Així l'angoixa se t'endolcirà. L'important no és llegir molt sinó llegir bé.

Podem decidir saltar-nos les normes morals?

Sí, és clar. Però si saltant-nos una norma fem mal a algú altre, potser no en traurem gaire partit.

Quines són les compensacions de la vellesa?

N'hi ha moltes. És com si tot hagués estat una preparació per a l'estranya calma d'aquests últims anys. Una calma no exempta de passió.

Tu l'estàs experimentant, aquesta calma?

I tant. La tranquil·litat de poder dir el que penses no té preu. T'adones que al llarg de la vida tu mateix has estat el teu primer fre.

Els vells perden la por a la mort?

Sí, això també va sol. El jove té por de morir-se, i és lògic. El cos li està dient per tots els porus que no es pot morir. En canvi, quan el cos ja ha fet tots els processos que havia de fer, no hi ha res més lògic que dir "millor que s'acabi".

A tu ja no et fa por morir-te?

No. Si aquest senyor del costat m'amenaça amb un ganivet, em defensaré. I si em trobo malament aniré al metge. No ho puc evitar, l'instint de supervivència forma part de mi. Quan ets jove, la idea que un dia et moriràs t'aterreix...

...a mi encara m'aterreix, i faré quaranta-cinc anys.

Encara ets jove. La joventut del cos pot durar fins als seixanta. A mi la tranquil·litat no em va arribar fins als setanta. Si la gent no se suïcida als setanta anys és perquè arribar al final no és tan difícil, i perquè tampoc s'hi deu arribar tan malament. La vida està molt ben inventada. Venim de molt lluny, som fruit dels encerts d'una naturalesa que ha anat provant combinacions aleatòriament. L'univers té milers de milions d'anys. Em fan riure els que diuen "sóc un poeta avantguardista i amb mi comença la poesia". Perdoni, amb vostè no comença res. Ni la poesia ni res.

Si som massa conscients que amb nosaltres no comença res i que tot ja s'ha escrit, ens podem bloquejar.

No comença res, però hi posem la nostra pinzellada. Et pot bloquejar que darrere teu hi hagi Homer. Et cal certa gosadia per dir "ho provaré malgrat Homer". I alhora et cal humilitat. L'artista necessita una barreja d'humilitat i gosadia. Si només té gosadia o només té humilitat, ha perdut.

I si perd, pot tornar a començar la partida?

La vida va molt ràpida, molt més del que et penses quan ets jove. És com quan vas per una autopista. Si et saltes la sortida, ja ets a la sortida següent.

Pots sortir a la sortida següent i tornar enrere.

A l'autopista de la vida no hi ha marxa enrere. En qualsevol error hi deixes un tros de pell. I aquesta experiència et servirà de poc de cara al pròxim error. Però almenys sabràs que ets un ésser que s'equivoca.

Si fas coses, t'equivoques més.

El risc d'equivocar-te sempre hi és, però la solució no és deixar de fer coses. Cada cop que mous un dit, corres el risc que te'l tallin. Un dels drames de la societat actual és que tothom vol seguretat, i la seguretat no existeix. Si vols seguretat contra tot tipus de virus, no podràs ni obrir l'ordinador. Quan has de travessar un carrer, si el teu cervell analitzés tots els riscos que corres i processés totes les possibilitats, trigaries una setmana a travessar-lo. Què fas? Fas un salt. Miro cap allà, veig que no hi ha cap cotxe i afirmo que en els propers tres segons no passarà cap cotxe. I potser passa i t'atropella. El risc sempre hi és. La maduresa és assumir que hi ha un risc i no cagar-se de por davant d'aquell risc. La persona adulta assumeix els riscos, i la més adulta de totes assumeix que s'ha de morir. T'has de familiaritzar amb la idea que la vida és risc, i no per això deixa de ser vida. Si t'amagues a sota el llit, allà també n'hi ha uns altres, de riscos.

Amb els anys aprens a dominar la por del què diran?

Aprens a prescindir del que diuen els altres, si tu ets lliure i estàs tranquil amb les decisions que has pres. Quan jo tenia quaranta anys el que poguessin dir els altres m'afectava molt, i em llegia

els articles que parlaven de mi o dels meus llibres. Ara sovint no me'ls lleigeixo, o només me'ls lleigeixo per cordialitat o consideració cap a la persona que els ha escrit.

A les xarxes socials, tothom es creu amb dret d'opinar sobre els altres amb crueltat.

Hi ha una opció igualment cruel i poderosa que és ignorar el que et diguin. A una certa edat tens por que si ignores els altres no et donaran feina, passaràs gana i els teus fills no podran menjar. Quan aquesta por ja ha desaparegut, perquè els teus fills no els mantens tu i el mal que et poden fer és treure't uns bistecs que tampoc et menjaries, llavors perds la por.

O sigui: mentre tens hipoteques, no pots ser prou lliure per prescindir dels altres.

Exacte. El poder social t'enganxa així. Una persona amb fills petits té por de perdre la feina perquè ha d'alimentar els fills. Et converteixes en presoner dels que t'envolten, perquè que tu tinguis feina depèn del que diuen, pensen i fan els que t'envolten. El vell és alhora el més tranquil i el més perillós, perquè pot dir i fer el que vulgui. El jove s'hi juga la pell i la vida, el vell ja no es pot jugar la vida perquè ja l'ha gastada.

Sovint se't fan enemics sense que te'ls hagi buscat.

Això és així, i no pots fer res més que aprendre a ignorar-los. Aconseguir que realment no t'importi el que diguin sobre tu. La intel·ligència és l'única eina que tenim, fins i tot per fer l'amor. Per saber a qui has d'estimar no tens res més que la intel·ligència. L'amor, la llibertat i la resta d'eines són matisos d'una sola eina que es diu intel·ligència. La nostra intel·ligència és més sofisticada que la del lleó, però està igualment destinada a sobreviure. Quan tu deixes de defensar les teves cries, ets més lliure de dir al veí que no t'emprenyi si te'l trobes a l'escala.

Ignorar els altres abans era més senzill.

Sí, perquè la informació que en rebies també era més reduïda. Ara és tot tan bèstia que l'opinió d'un tio de l'Argentina et pot incomodar tota una tarda. Només tens una solució: estar segur del que fas. Si jo faig un poema, l'he fet tan bé com sé i crec fermament que no està malament, ja pot sortir qui vulgui a dir que el que jo faig no val res. Apago la ràdio i no l'escolto. A partir dels setanta anys ja no et poden fer mal. A mi ja no em pot destruir ningú, perquè ja m'ha destruït la vida.